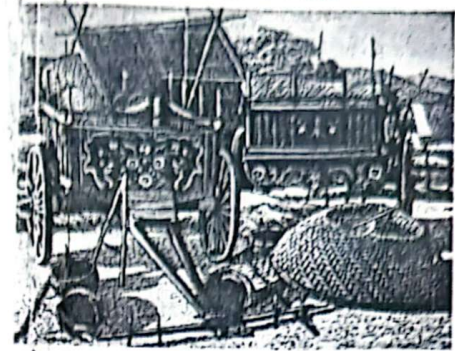
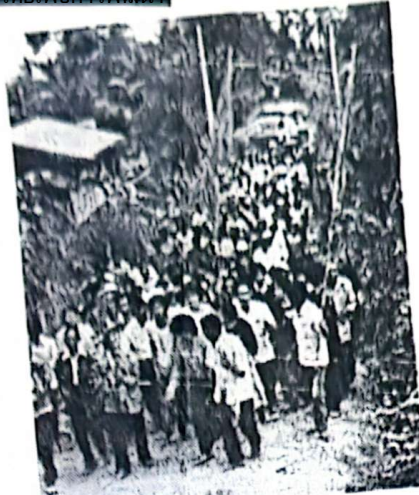

นิเกฮารุ ทานาเบ เขียน
ฉัตรทิพย์ นาถสุภา แปล

หนังสือปริทัศน์ หุงเหลือง-หุงดำ : ตำนานของผู้นำ ชาวบ้านแห่งล้านนา

หุงเหลือง-หุงดำ : ตำนานของผู้นำชาวบ้านแห่งล้านนา
นิเกฮารุ ทานาเบ เขียน สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ กรุงเทพฯ
พฤษภาคม 2529 จำนวน 263 หน้า ราคา 50 บาท

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วย 2 ส่วน ในส่วนแรกเป็นการ
บันทึกชีวประวัติ ผลงาน แนวคิด ตลอดจนอารมณ์ความรู้สึก
ของผู้นำชาวนาภาคเหนือคนหนึ่ง ที่ชาวบ้านพากันเรียกว่า
“พระพ่อปัน” เนื้อหาส่วนนี้มาจากคำบอกเล่าของพระพ่อเอง
ซึ่งอาจจะเทียบได้กับ “ตำนาน” ฉบับหนึ่งในสมัยอดีต อาจารย์
ทานาเบ นักวิชาการชาวญี่ปุ่นผู้ทำการเก็บรวบรวมบันทึก
ดังกล่าว มีความเห็นว่า ตำนานฉบับนี้มีความหมายในทาง
ประวัติศาสตร์ในแง่ที่เป็นข้อมูลเบื้องต้นที่นักประวัติศาสตร์ควร
จะต้องศึกษา และตั้งคำถามอยู่เสมอว่า “ทำไมจึงเกิดผู้นำ
ชาวนาเช่นนี้ และทำไมพวกเขาจึงกล่าวถ้อยคำเช่นนั้น” สำหรับ
ในส่วนที่ 2 เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาในส่วนแรกจากสายตา
ของอาจารย์ทานาเบเอง ผู้ซึ่งมีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญ
เกี่ยวกับเรื่องสังคมชาวนาภาคเหนือ รวมทั้งได้มีโอกาสดูไป
ใช้ชีวิตคลุกคลีกับชุมชนชนบทในฐานะนักศึกษาด้าน
มานุษยวิทยาในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

เรื่องราวชีวิตของพระพ่อปัน

การที่จะเข้าใจชีวิตของผู้นำชาวนาในปัจจุบันนั้น
จำเป็นต้องมองย้อนกลับไปดูชีวิตที่ผ่านมาในอดีต โดยทั่วไป
สภาพชีวิตของผู้ที่จะก้าวมาเป็นผู้นำชาวนานั้นจะมีลักษณะ
2 ด้าน กล่าวคือ ในด้านหนึ่ง จะต้องมีความรู้พื้นฐาน มาจากการ
เป็นชาวนา เพราะประสบการณ์ชีวิตของการเป็นชาวนา
จะช่วยให้เข้าใจความทุกข์ยากขมขื่นที่คนกลุ่มนี้ประสบอยู่
แต่ในอีกด้านหนึ่ง ก็ต้องเป็นผู้ที่มี พื้นฐานกว้างไกลเกินกว่า
ระดับชาวนาทั่วไป คือ มีประสบการณ์ชีวิตกว้างขวาง
เกินกว่าระดับหมู่บ้าน ดังเช่นกรณีของพระพ่อปัน ซึ่ง
นอกจากจะทำนาแล้วยังเคยประกอบอาชีพค้าขาย ถ้าไม่
รวมไปจนถึงการค้าฝิ่น ประสบการณ์ดังกล่าวนี้ช่วยให้
พระพ่อปันสามารถมองเห็นรอยเชื่อมต่อระหว่างปัญหา
ปากท้องในหมู่บ้านไปจนถึงปัญหาการเมืองระดับชาติ
นอกจากนั้นจากชีวิตที่เคยโชกโชน และได้พบพานมาแล้ว
ทั้งทางดีและทางชั่ว ทั้งได้มองเห็นตัวอย่างจากผู้อื่นและที่
ประสบเข้ากับตัวเอง (เคยติดคุกมาแล้ว) ทำให้พระพ่อปัน
ได้บทสรุปสภาพชีวิตของตนเองว่า “ผ่านมาแล้วทุกอย่าง

ก็ไม่เห็นจะมีอะไรดีขึ้น” ดังนั้นพระพ่อบนจึงได้ปักใจแน่ว
แน่ออยู่กับหนทางเลือกที่กำลังดำเนินอยู่ในปัจจุบัน ดังที่
จะกล่าวต่อไป

ชีวิตที่ผ่านมาเจ็ดย่านน้ำ หล่อหลอมให้พระพ่อบน
มีแนวความคิดที่กว้างขวาง กว้างไกลและรักความก้าวหน้า
ทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นแหล่งศึกษาประชาชนที่ก้าวหน้า
พุทธศาสนาแบบก้าวหน้า ระบบการเมืองแบบก้าวหน้า
ระบบการผลิตและเทคโนโลยีแบบก้าวหน้า แม้แต่สังคม
ยูโทเปียแบบก้าวหน้า รวมทั้งยังได้มีประสบการณ์อันหลากหลาย
หลายที่เกี่ยวกับแนวคิดในการจัดตั้งองค์กรประชาชนแบบ
ต่าง ๆ ซึ่งพระพ่อบนได้คิดพิจารณาไตร่ตรองแล้วก็ลงมือ
ทดลองปฏิบัติด้วยการลองถูกลองผิด โดยถือหลักว่า “ผิด
เป็นครู” กรอบความคิดและจิตใจอันเปิดกว้างดังกล่าวเป็น
พื้นฐานในการทำงานอย่างรู้จักประสานสิ่งต่าง ๆ ให้พอเหมาะ
พอเจาะอย่างเฉลียวฉลาด ประสานทั้งทางโลกและทางธรรม
ประสานธรรมะกับการเมืองประสานเก่ากับใหม่ ฯลฯ
และมีหลักการที่ชัดเจนในการปฏิบัติงาน ตัวอย่างเช่น ทำ
ที่ตัวธรรมนิยมประเพณี ก็ถือหลักว่า “ถือสิ่งมีประโยชน์

ละสิ่งไม่มีประโยชน์” การไหว้ผีปู่ย่า บายศรีสู่ขวัญ ถือว่า
เป็นประเพณี และไม่ขัดกับการพัฒนา ก็ให้กระทำไป
แต่ขอให้การทำประเพณีนั้นเป็นไปอย่างบริสุทธิ์ก็แล้วกัน

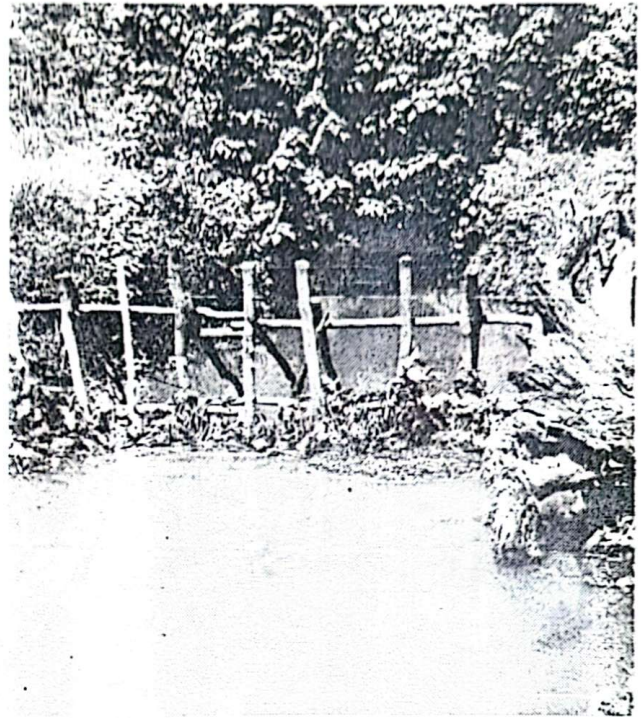
สำหรับการเป็นผู้นำของประชาชนนั้น แตกต่างไป
จากการเป็นผู้นำทางการเมือง ผู้นำของระบบราชการ หรือ
ผู้นำทางธุรกิจ กล่าวคือ นอกจากจะมีความสามารถในการ
เป็นผู้นำแล้ว คุณสมบัติที่จะขาดเสียมิได้ของผู้นำประชาชน
ก็คือ จะต้อง มีศีลมีธรรม จึงมีชีวีตที่น่าแปลกเมื่อได้ศึกษา
ชีวประวัติของผู้นำชาวนาในอดีต แทบจะทุกคนมักจะ
ผ่านการบวชเรียนในพุทธศาสนามาแล้ว ซึ่งเท่ากับได้ผ่าน
การอบรมกล่อมเกล่าให้เป็นคนที่อยู่ในศีลในธรรม สำหรับ
พระพ่อบนก็เช่นเดียวกัน แต่ทว่าลักษณะที่แปลกพิเศษ
กว่าผู้นำชาวนาคนอื่น ๆ ก็คือ พระพ่อบนไม่ได้เลือกที่จะ
ถือครองชีวิตรบราหัส หรือชีวิตสงฆ์แต่เพียงอย่างเดียว
หนึ่ง ทั้งนี้เนื่องจากในขณะที่ครองเพศบรรพชิตนั้น ชาวบ้าน
มีความขัดแย้งกันเรื่องการแบ่งปันน้ำในเมืองฝาย และไม่มี
ใครสามารถจะจัดการปัญหาได้ จึงได้ไปนิมนต์ให้หลวงพ่อบน

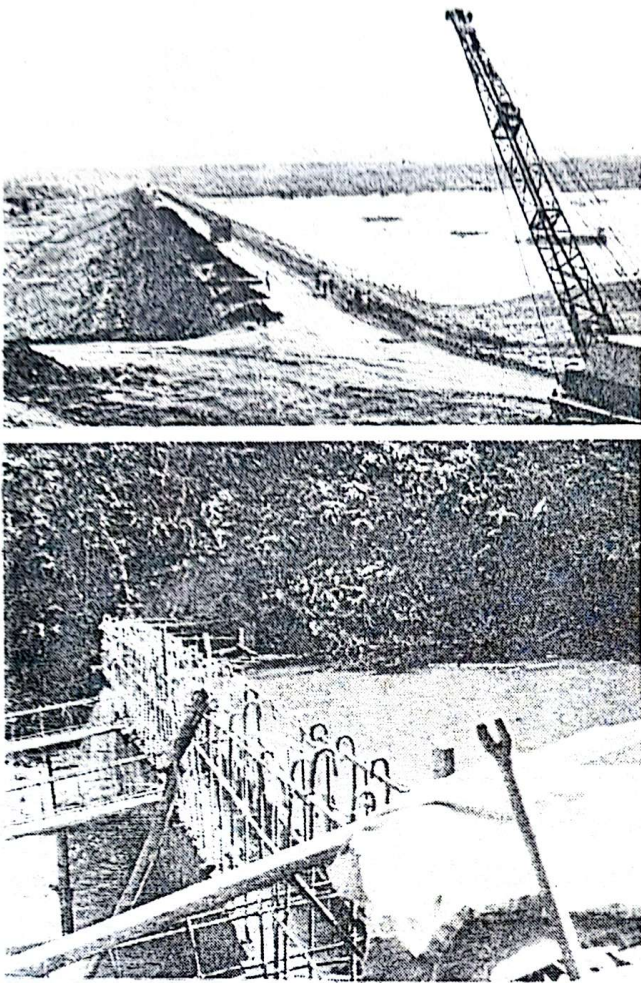
สึกออกมา แม้จะเสียอันนอนชาวบ้านไม่ได้ แต่พระพอบันไม่ยอมสึกลาไปเลย หากแต่ได้นำเอาเสื้อสีดำม่อฮ่อมของชาวนามาสวมทับจีวรสีเหลือง เมื่อไปทำงานในฐานะหัวหน้าเหมืองฝาย และนี่จึงเป็นที่มาของสัญลักษณ์ การนุ่งเหลือง-นุ่งดำ ซึ่งเป็นตัวแทนความหมายของการเชื่อมประสานทางโลกและทางธรรมเข้าด้วยกัน ดังเช่นประวัติของพระพุทธองค์เองก็หลีกเลี่ยงศิษย์ของตฤาครว่า “คำว่าพระอยู่ที่ใจไม่ใช่ที่ตัว ผู้ใดปฏิบัติใช้ได้ ย่อมตฤาครประเสริฐศรี” โดยที่พระพอบันนั้นไม่ว่าจะอยู่ในเครื่องแต่งกายแบบใด ก็มีวัตรปฏิบัติเยี่ยงพระแท้ ๆ ตลอดเวลา

สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับชีวิตส่วนตัวของพระพอบันคือการสั่งสมเรียนรู้ด้านภูมิปัญญา การศึกษาหาความรู้นั้นกระทำด้วยตนเอง อยู่ตลอดเวลา ทั้งจากการอ่านหนังสือ ทั้งจากการต่อสู้ในชีวิตประจำวัน แล้วนำมาทบทวนไตร่ตรองด้วยตนเอง และบรรดาความรู้ที่ได้มาจากการอ่านก็ดี จากการสังเกตหรือการบอกเล่าก็ดี จะนำมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาต่าง ๆ ที่พบอยู่ในชีวิตประจำวันอยู่เสมอ ดังที่ปรากฏอยู่ตลอดเวลาที่ให้สัมภาษณ์ จะสามารถนำหลักความรู้ต่าง ๆ มาปฏิบัติอย่างได้ผลจริงจาง อันนับว่าเป็นการเรียนรู้เพื่อใช้เรียนรู้เพื่อชีวิตจริง ตัวอย่างความรู้เฉพาะเรื่องบางอย่างที่พระพอบันมีอยู่นั้น พิจารณาดูแล้วก็ชวนให้อัศจรรย์ใจในความรอบรู้เฉลียวฉลาดของภูมิปัญญาชาวบ้าน อย่างเช่นการเป็นหัวหน้าเหมืองฝายนั่น จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับปริมาณน้ำ การไหลของน้ำ ขนาดที่ “มองดูน้ำไหลก็สามารถบอกได้เลยว่าไหลกี่คิวบิตเมตรต่อวินาที เพียงมองดูใบไม้ลอยน้ำ ก็สามารถคำนวณได้” เป็นต้น แต่ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาวิทยาการด้านใดก็ตาม พระพอบันก็มีหลักยึดมั่นคงว่า “ต้องใช้ธรรมะเป็นที่ตั้ง” แม้แต่เรื่องการเมือง ก็ศึกษาการเมืองจากธรรมชาติ

นอกจากคุณสมบัติด้านความเฉลียวฉลาดทางภูมิปัญญา และคุณงามความดีด้านศีลธรรมแล้ว การเป็นผู้นำประชาชนนั้นก็ยังต้องพิสูจน์ท่ามกลางการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน ดังนั้นลักษณะส่วนตัวของผู้นาจึงอยู่ในสายตาของประชาชนอยู่ตลอดเวลา ลักษณะส่วนตัวของพระพอบัน ซึ่งเป็นลักษณะของผู้นำชาวบ้านทุกคน คือ รักการต่อสู้ แต่ไม่ใช้

การต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว แต่เพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม ในเรื่องนี้ พระพอบันได้สรุปข้อค้นพบของตนว่า “จากการต่อสู้กับผู้อื่นนั้น ลงท้ายแล้วก็มีแต่แพ้ ต้องเริ่มต้นต่อสู้กับตัวเองก่อน ให้เห็นแพ้เห็นชนะเป็นสำคัญ จึงบังคับตนเองก่อน ถึงจะไปบังคับคนอื่นได้” หลักการเรื่อง “ตนเอง” กับ “ผู้อื่น” นี้ สอดคล้องกับในทุก ๆ เรื่องที่ทำงาน เช่น การจัดการศึกษาในหมู่บ้าน พระพอบันถือหลักว่า “การสอนตนเองคือการสอนผู้อื่น” ผลงานที่พระพอบันได้กระทำร่วมกับชาวบ้านนับเป็นเวลาหลายสิบปี เป็นเรื่องพิสูจน์ตนเองได้ดีว่าการโฆษณาใด ๆ ก็กิจกรรมทุกอย่างของพระพอบันได้แสดงให้เห็นถึง จิตใจที่เสียสละ มีความรักในส่วนรวม แม้ว่าหลายครั้งงานที่ทำนั้นจะต้องเสี่ยงอันตรายถึงแก่ชีวิต ก็ได้ยอมพลีเลย นอกจากนั้น การดำรงตำแหน่งหัวหน้าเหมืองฝายที่มาจากการพร้อมใจกันเลือกตั้งของชาวบ้านนั้น ยังต้องอยู่ในฐานะผู้ชี้ขาดผลประโยชน์จากการใช้น้ำ ซึ่งมักจะมีความขัดแย้งอย่างรุนแรงชนิดที่ใช้ชีวิตเป็นเดิมพันกันอยู่เสมอ ผู้ที่จะได้รับการยอมรับให้เป็นหัวหน้าเหมืองฝายจะต้องเป็นผู้ที่ชาวบ้านเห็นพ้องต้องกันว่า มีจิตใหญ่โตธรรมอย่างสูง ซึ่งพระพอบันได้พิสูจน์ด้วยชีวิตของตนอย่างสม่ำเสมอตลอดมา

เรื่องราวของงานที่ทำ

กิจกรรมของพระพ่อเริ่มต้นด้วยภารกิจของการตั้งองค์กรชาวนาในท้องถิ่นบ้านกาด รวมทั้งก่อตั้งกลุ่มชาวนาห้วยชะนาง (พ.ศ. 2507) และขยายพัฒนาต่อไปจนถึงการตั้งหมู่บ้านใหม่สวรรค์ (พ.ศ. 2513) ซึ่งเป็นแบบจำลองหมู่บ้านสังคมในอุดมคติที่มีการปกครองตนเองด้วยหลักศีลธรรม การบริหารชลประทานราษฎรของฝ่ายขุนตง จนถึงกิจกรรมท้ายสุดซึ่งเป็นเรื่องใหญ่มาก คือการรวมฝ่ายต่าง ๆ 27 ฝ่าย ตั้งเป็นสหพันธ์ผู้นำยุทธธรรมขุนตง (พ.ศ. 2527-2519) ถึงแม้ลักษณะกิจกรรมนั้นจะมีความหลากหลาย แต่ก็มีเป้าหมายร่วมกันเพียงประการเดียว คือต้องการจรรโลงสันติสุข เพื่อชุมชนและผืนดินหลายบรรเทาทุกข์ให้แก่ผู้ยากไร้

ความสำเร็จและความล้มเหลวทั้งจากงานและชีวิต ไม่ว่าจะเป็นประสบการณ์การสร้างหมู่บ้านใหม่ การเป็น

หัวหน้าเมืองฝาย การบำเพ็ญสมาธิ ฯลฯ ทำให้พระพ่อมีความเชื่อว่า สังคมจะเข้าสู่สันติสุขได้ ก็ต่อเมื่อได้มีการปรับปรุงสภาพสังคมให้เหมาะสม ประชาชนจะต้องมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างเพียงพอ โดยจะต้องไม่มีการข่มเหงหรือเอารัดเอาเปรียบกัน ในการที่จะบรรลุเป้าหมายดังกล่าว นั้น จะต้องมีการกระตุ้นเตือนทั้งฝ่ายผู้นำปกครองและทั้งฝ่ายประชาชน ฝ่ายผู้ปกครองจะต้องหันมาให้ความเอาใจใส่ประชาชนด้วยการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการผลิตให้แก่ประชาชนอย่างยุติธรรม ส่วนด้านประชาชนนั้นก็ต้องสำนึกถึงสิทธิของตนและสนใจที่จะยกระดับสติปัญญาของตนให้สูงขึ้น โดยเฉพาะประชาชนที่เป็นคนบ้านนอกคอกนา จะต้องรู้จักการเมืองการปกครองให้ดี ติดตามสถานการณ์ข่าวสารของบ้านเมือง ตัวอย่างเช่น จะต้องสนใจระบอบรัฐสภา และจะต้องเข้าใจว่า ผู้แทนราษฎรนั้น ถ้าประชาชนไม่มีอำนาจเขาก็ไม่มาช่วยเหลือเรา

ในการดำเนินการทุกขั้นตอนของสังคม และพฤติกรรมของคนจะต้องถูกควบคุมโดย กฎศีลธรรม (ดังนั้นจะต้องอบรมพระสงฆ์ให้ทำหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่) ไม่ว่าจะเป็นองค์กรระดับท้องถิ่น องค์กรประชาชนตามแบบประเพณี เช่น เหมืองฝาย ปัญหาการจัดการน้ำนั้นจะแก้ไขได้ก็ด้วยคุณธรรมเรื่อง สามัคคีธรรม เป็นหัวใจ และแม้จะเป็นระบบสมัยใหม่ องค์กรแบบใหม่ๆ เช่น ระบบประชาธิปไตย ถ้ามีแต่ "ประสิทธิภาพ" แต่ขาด "คุณธรรม" ก็จะไปไม่รอดเช่นกัน ในชนกลุ่มเดียวกัน จำเป็นต้องรักษาความสงบสันติ ความบริสุทธิ์ และความยุติธรรม ให้ดำรงอยู่ภายในกลุ่มของตน จึงจะก่อให้เกิดสามัคคีธรรมไปต่อรองกับภายนอกได้ กฎศีลธรรมนี้ไม่เพียงแต่จะครอบคลุมระหว่างมนุษย์ด้วยกันเองเท่านั้น แต่ยังต้องแผ่ไปถึงสิ่งมีชีวิตรวมโลกอื่นๆ ที่เป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตายของคนเรานอีกด้วย

เมื่อว่าน้ำทวนกระแสน้อมยากลำบาก

เป็นเรื่องแน่นอนว่า ในชีวิตการทำงานนั้นย่อมมีอุปสรรคที่เกิดขึ้นมาจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ กัน โดยเฉพาะเมื่อการทำงานเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมท่ามกลางสมัย

ปัจจุบันนี้ ก็ดูเหมือนจะเป็นการว่ายน้ำทวนกระแสที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมล้วนแต่ดำเนินกิจการต่าง ๆ โดยถือเอาประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้ง อุปสรรคนานาประการก็ยิ่งเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ อุปสรรคใหญ่หลวงประการหนึ่งที่พระพ่อบนต้องเผชิญในความพยายามจะพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น ก็มาจากหน่วยงานราชการเอง ไม่ว่าจะเป็นความไร้ประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมถึงตลอดถึงความไม่จริงจังและไม่จริงจังใจของตัวเจ้าพนักงาน

อุปสรรคสำคัญอีกประการหนึ่งเกิดมาจากความไม่เข้าใจของประชาชนเอง ทั้งนี้เนื่องมาจากสิ่งที่พระพ่อได้คิดริเริ่มนั้น เป็นสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ที่ผู้คนทั่วไปยังไม่รับรู้อีกมากนัก และเห็นเป็นเรื่องผิดแปลกไปจากธรรมดา จากคำบอกเล่าของพระพ่อเองว่า เมื่อตอนก่อตั้งกลุ่มห้วยมะนาว ในปี พ.ศ. 2507 และได้เขียนคำขวัญไว้ที่หมวกว่า “ห้วยมะนาวจงเจริญ” เวลาไปไหนมาไหน คนก็เรียกว่า ไอ้บ้า บ้านใหม่สวรรค์ที่พยายามทดลองประสพการณ์ให้ชาวบ้านปกครองตนเอง ก็ถูกกล่าวหาว่าเป็นหมู่บ้านคอมมิวนิสต์ และต่อมาก็ถูกบีบให้ต้องไปสังกัดต่อทางการ เป็นต้น เมื่อต้องเผชิญหน้ากับบรรดาอุปสรรคเหล่านี้ พระพ่อบนก็บอกว่า “ตนเองมีความมั่นใจในการกระทำของตนว่า ตนต้องการช่วยเหลือเพื่อสร้างความสุข ความเจริญ แก่ไขความเดือดร้อนให้พี่น้องประชาชน ทั้งนี้โดยมิได้หวังอะไรตอบแทน” ดังนั้น บรรดาข้อกล่าวหาให้ร้ายต่าง ๆ นั้น พระพ่อจึงถือปฏิบัติว่า “ครูถูก เขาก็ฉลาด ครูประมาท เขาก็มีกุศล” ส่วนการเอาชนะอุปสรรคทั้งหลายนั้น พระพ่อก็ยึดหลักสันติธรรม ใช้ความอดกลั้นมาตลอดความแน่วแน่ในการแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ตลอดจนการคิดริเริ่มสร้างสรรค์กิจกรรมแปลก ๆ ใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา สะท้อนให้เห็นศักยภาพและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่มีอยู่อย่างมากมายในภูมิปัญญาชาวบ้าน

จากอำนาจศักดิ์สิทธิ์ สู่อำนาจการเมือง

อาจารย์ทานาเบได้ทำการแยกแยะสิ่งที่เรียกว่า “อำนาจ” ซึ่งมีความหมายในทางนามธรรม เป็นสภาวะที่มีพลังภายในตัวเอง เกิดจากธรรมชาติและสังคม โดยที่อำนาจแบบนี้

จะไม่ผูกพันกับเศรษฐกิจโดยตรง กับสิ่งที่เรียกว่า “อำนาจทางการเมือง” ที่เป็นการแสดงออกมาอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การใช้อำนาจตามกฎหมาย สำหรับความเชื่อในสังคมชาวเขาจะผูกติดอยู่กับเรื่อง “อำนาจ” เป็นอย่างมาก เพราะเป็นตัวกำหนดการกระทำและจิตนาการของชาวเขา ไม่ว่าจะเป็นการปกครอง พิธีกรรม หรือระบบวิถีการปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณีในชีวิตประจำวัน

การแบ่งแยกระหว่าง “อำนาจ” กับ “อำนาจทางการเมือง” ดังกล่าวข้างต้นนั้น สามารถนำมาเป็นเกณฑ์ในการแบ่งแยกระหว่าง “ขบวนการพระศรีอารย์” กับ “ขบวนการสังคมในอุดมคติ” เช่น ขบวนการของครูบาศรีวิชัย หรือพระพ่อบน สำหรับขบวนการพระศรีอารย์นั้น มีผู้นำขบวนการซึ่งจะเริ่มต้นด้วยการเป็น “ผู้วิเศษ” อันหมายถึงผู้ที่สามารถใช้คาถาอาคมเป็นเครื่องมือในการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ต่าง ๆ การได้คาถาอาคมเหล่านี้ได้มาจากการเรียนรู้จากครูอาจารย์ เพื่อเกิดเงื่อนไขที่มีวิกฤตการณ์ทางด้านความคิดเกี่ยวกับอำนาจ เช่น อำนาจบารมีของกษัตริย์เกิดสั่นคลอน “ผู้วิเศษ” เหล่านี้ก็จะก้าวขึ้นมาเป็น “ผู้มีบุญ” ผู้มีฐานะเป็นผู้นำของขบวนการ การที่ชาวเขามีความเชื่อถือนในขบวนการดังกล่าวก็เพราะรากฐานความเชื่อทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องพระศรีอารย์บวกผสมกับความเชื่อในอำนาจของผู้วิเศษ อย่างไรก็ตาม ทานาเบได้วิเคราะห์ว่า รูปแบบการใช้อำนาจดังกล่าวนี้ เป็นเพียงการใช้อำนาจทางการเมือง

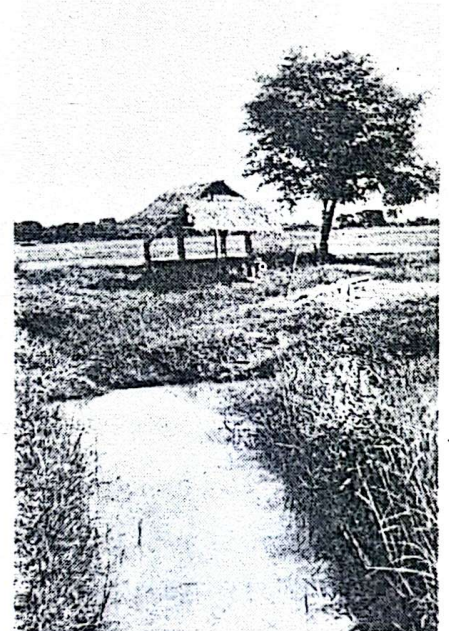

ที่มีเป้าหมายเพื่อการแบ่งสรรอำนาจภายในสังคมเท่านั้น อำนาจดังกล่าวนี้แตกต่างไปจากอำนาจที่มีรากฐานอยู่ในอุดมการณ์ในชีวิตประจำวันของชาวนา (ที่อาจจะเรียกว่า "อำนาจศักดิ์สิทธิ์")

ส่วนขบวนการสังคมในอุดมคติ เช่น ขบวนการของครูบาศรีวิชัย ผู้นำของขบวนการคือ ต้นบุญ ซึ่งหมายถึงผู้มีบุญบารมีอย่างสูงอันมาจากการสะสมบุญในชาติก่อน บุญญาบารมีในชาติก่อนนี้ เปรียบเสมือนต้นทุน เมื่อนำมาปฏิบัติธรรมซ้ำในชาตินี้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ความเข้มงวดในการรักษาศีล ความพยายามอบรมจิตใจให้เจริญด้วยคุณธรรม การปฏิบัติธุดงค์ หรือการฝึกวิปัสสนากรรมฐานอย่างเคร่งครัด ก็จะทำให้ผลบุญที่มีอยู่เดิมนั้นเพิ่มพูนขึ้น

ที่ห่างไกลความเจริญ อำนาจของต้นบุญนี้เป็นอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่เรียกว่า "อิทธิฤทธิ์" อันแตกต่างไปจากอำนาจของผู้มีบุญที่เรียกว่า "อิทธิปาฏิหาริย์" (อิทธิหาริย์)

ในยามปกติ ชาวบ้านมักจะแยกความแตกต่างระหว่างอำนาจทั้งสองนี้ออกจากกันได้อย่างชัดเจน และเลือกใช้ประโยชน์จากอำนาจแต่ละชนิดตามกาลเทศะ อย่างไรก็ตาม ในช่วงระยะเวลาพิเศษบางช่วงซึ่งอาจจะเป็นช่วงวิกฤต เช่น เวลาเกิดโรคระบาด ความคาดหวังของชาวบ้านมักจะโน้มเอียงให้มีการนำเอาอำนาจทั้งสองมารวมเข้าด้วยกัน เช่น ความคาดหวังต่อต้นบุญจะยกระดับสูงขึ้น ดังนั้นจึงอาจมีเรื่องราวที่พรรณนาถึงบุญญาบารมีของต้นบุญที่สามารถแสดงเวทย์มนต์คาถาอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

เป็นทิวทัศน์ - หนทางได้มาซึ่งอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของต้นบุญ จึงเกิดมา จากภายใน เกิดมาจาก การปฏิบัติของตนเอง มิได้มาจากการประสิทธิ์ประสาทคาถาอาคมจากภายนอก เช่น ครูบาอาจารย์ดังเช่นกรณีของ "ผู้วิเศษ" นอกจากนี้ บุญที่สะสมมานี้สามารถจะแบ่งปันให้แก่ผู้อื่นได้ คือชาวบ้านสามารถได้ร่วมส่วนบุญด้วย หากไปสร้างสมบุญร่วมกันกับต้นบุญ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน หรือการปฏิบัติธรรมอย่างถูกต้องเคร่งครัดก็ตาม การสั่งสมอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของต้นบุญนี้จะกระทำได้ดีเมื่ออยู่ในเขตที่ห่างไกลจากศูนย์กลางอำนาจ เช่น ในป่าดง หรือหมู่บ้าน

ข้อเหมือนและข้อต่างระหว่างครูบาศรีวิชัยและพระพ่อบ้าน

ข้อเหมือน ระหว่างต้นบุญ ครูบาศรีวิชัยกับพระพ่อบ้านก็คือ แหล่งที่มาของอำนาจนั้นเป็นแบบเดียวกัน อำนาจศักดิ์สิทธิ์ของพระพ่อมาจากการบำเพ็ญตนเป็นฤาษีทำสมาธิวิปัสสนาอยู่ในเขตป่าอันเงียบสงบ ห่างไกลจากผู้คน จึงเป็นอำนาจที่เกิดจากภายใน เกิดจากการปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม ข้อแตกต่าง ระหว่างต้นบุญกับพระพ่อก็คือ ในขณะที่ครูบาศรีวิชัยปฏิเสธการต่อสู้ทางการเมือง ในกรณีของพระพ่อบ้านกลับเชื่อมโยงอำนาจ

ศักดิ์สิทธิ์เข้ากับการต่อสู้ทางการเมืองอยู่ตลอดเวลา โดยการใช้ความเมตตา ความดีงามเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ทางการเมือง ดังที่จะเห็นได้ว่า กิจกรรมของพระพ่อนั้นอยู่ในโลกการเมืองระดับสังคมชาวนามาตลอด คอยสัพพัญญูก็เป็นจุดนัดพบของพลังฝ่ายธรรมะ ซึ่งเกิดจากการบำเพ็ญสมาธิวิปัสสนา และเป็นสำนักงานของหัวหน้าฝ่ายขุนคองผู้มีภารกิจที่จะต้องจัดการปัญหาทางโลกที่ยวิสัยของสามัญชนทั่วไป การแต่งกายด้วยชุดนุ่งเหลือง-นุ่งดำ ก็เป็นสัญลักษณ์ของการประสานการปฏิบัติธรรมกับการใช้อำนาจทางการเมืองเข้าด้วยกัน เป็นการประสานคู่ที่เคยถูกแบ่งแยก และมีความขัดแย้งกันตลอดมาในประวัติศาสตร์ (ทางโลกต้องไม่เกี่ยวข้องกับทางธรรม) ให้มีลักษณะพลวัต (dynamics) คือกลับไปกลับมากันได้ หลักการที่ชัดเจนของพระพ่อป็นก็คือ ต้อง ประสานการทำสมาธิวิปัสสนาเข้ากับการต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของประชาชน การทำสมาธิวิปัสสนา เช่น การรุดงค์นั้น เป็นการฝึกจิตใจให้เข้มแข็ง เป็นการออกศึกต่อสู้กับจิตใจของตน ส่วนการเข้าร่วมต่อสู้กับประชาชนนั้น ก็เป็นการสร้างบุญบารมีด้วยการแสดงความเมตตาปรานีต่อผู้อื่น ทั้งสองจึงเป็นเรื่องเดียวกัน คือการสร้างบุญบารมีแต่ต่างระดับกันเท่านั้น

เมื่อวิเคราะห์ไปถึงเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังของจุดยืนทางศาสนา ในพุทธศาสนามีการแบ่งแยกระหว่างการเป็นนักบุญ (Saviour Saint) เช่น คุรุบาครวีชัยที่มีลักษณะปฏิบัตินิยม ที่แสวงหาการโปรดสัตว์ในโลกนี้ด้วยปฏิบัติการที่เป็นจริง (แบบพระโพธิสัตว์) กับการเป็นอรหันต์ (mystical saint) เช่น อาจารย์มั่นทางภาคอีสาน ซึ่งมีลักษณะพระรุดงค์ ปฏิบัติสมาธิวิปัสสนาจนกระทั่งเข้าสู่นิพพาน เมื่อนำหลักดังกล่าวมาวิเคราะห์การกระทำของพระพ่อป็นก็จะเห็นว่า พระพ่อได้พยายามที่จะเชื่อมประสานลัทธิบำเพ็ญตน (แบบอรหันต์) กับปฏิบัติการนิยม (แบบโพธิสัตว์) เข้าด้วยกัน อย่างไรก็ตาม พระพ่อก็มีความเห็นเพิ่มเติมว่า “พระศรีอาริยมตไตร (พระโพธิสัตว์) มีความสำคัญต่อราษฎรมากกว่าพระอรหันต์ เพราะว่าสร้างบำเพ็ญและช่วยเหลือราษฎรได้เช่นนี้แหละ เป็นคำตอบว่า ทำไมเจ้า

“ไม่เอาตัวรอดไปเสีย เจ้ายังอยู่แบบคนจน ๆ ถึงแม้ว่ามีที่ทางพอจะขาย มีโอกาสร่ำรวยได้” (หน้า 145)

ทฤษฎีที่มาของอำนาจ

พระพ่อได้จำแนกแยกแยะว่า แหล่งกำเนิดของอำนาจนั้นมีที่มาจากหลายแหล่ง แห่งแรกเป็นอำนาจสูงสุดในคติพุทธศาสนา คือ สภาวะนิพพาน ซึ่งเข้าถึงได้ด้วยการเจริญสมาธิวิปัสสนา ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น อำนาจศักดิ์สิทธิ์นี้เกิดขึ้นในชั่วบุคคล และถ่ายทอดไปสู่วัตถุอื่นได้ ทำให้อำนาจนั้นกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมา พลังอำนาจแบบนี้เป็นพลังฝ่าย ชุมชน ทำให้เกิดศรัทธาแก่ผู้เคารพบูชา ตัวอย่างเช่น การที่พระพ่อบำรุงรักษาคนป่วยบางรายให้หายได้ ก็เป็นเพราะแรงกุศลที่มีเมตตา ทำให้เกิดคาถา และเป็นกำลังใจแก่ผู้ป่วยที่ได้รับการเป่ากระหม่อม

ทฤษฎีที่สอง เชื่อกันว่า พระอินทร์เป็นศูนย์กลางของอำนาจ และได้ถ่ายทอดอำนาจนั้นมายังมนุษย์ผู้ประพฤติธรรม เช่น การมอบหมายอำนาจทางการเมืองให้แก่พระเจ้าแผ่นดิน และเมื่อมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย ก็เป็นการแบ่งสรรอำนาจมายังประชาชน เมื่อใช้ทฤษฎีการมอบ

อำนาจการเมืองกันเป็นทอด ๆ ดังกล่าวมาอธิบายกรณีของสังคมไทย พระพอบัณฑิตก็มีความเห็นว่า ประชาชนควรจะมีสิทธิ์ที่จะได้รับอำนาจสิทธิขาดที่แท้จริงเสียที เพราะการมอบหมายอำนาจนั้นได้ผ่านมา 50 ปีแล้ว

ทฤษฎีที่สาม เป็นการอธิบายทฤษฎีอำนาจเบ็ดเสร็จตาม กติพรหมณ์ เช่นอำนาจที่แฝงอยู่ในตัวชาติที่ใช้สักรตามร่างกาย อยู่ในคำพูดที่ใช้เป็นคาถา อำนาจแบบนี้อาจจะใช้เป็นพลังที่ฝ่ายชุมนุม หรือฝ่ายร้อนก็ได้ แล้วแต่เป้าหมายของการนำไปใช้ อำนาจแบบนี้ก็คือวิธีการแบบไสยศาสตร์นั่นเอง

สำหรับจุดยืนของพระพอบัณฑิตต่ออำนาจทั้งสามนี้ พระพอบัณฑิตมีความเชื่อมั่นในความศักดิ์สิทธิ์ หรืออำนาจภายในตัวมนุษย์ ดังที่กล่าวว่า “บรรดาวัตถุศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เช่น ดันไพรีก็ดี พระธาตุ พระบาท พระพุทธรูปเจาก็คงสร้างขึ้นมานั้น ตัวแก่นแท้ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็คือมนุษย์นั่นเอง หัวใจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็คือมนุษย์เอง แต่ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ได้ปฏิเสธการใช้คาถาประเภทชุมนุม ซึ่งถือว่าใช้สอดคล้องกับหลักธรรมะ แต่ในทางตรงกันข้าม พระพอบัณฑิตปฏิเสธที่จะใช้คาถาร้อนที่ก่อให้เกิดความรุนแรงเนื่องจาก

ไม่มีศีลธรรมกำกับ เช่นเดียวกับความรุนแรงของการใช้อาวุธทันสมัยในโลกทุกวันนี้

ฉะนั้น ท่าทีต่อการใช้คาถาไสยศาสตร์ของพระพอบัณฑิตจึงมิได้เป็นการปฏิเสธอย่างเด็ดขาด เช่น ครูบาศรีวิชัย แต่ก็มีจุดยืนที่เด่นชัดว่า คาถาไสยศาสตร์เป็นเพียงงานวิชาเป็นวิชาฝ่ายต่ำ เป็นคาถาร้อนของฝ่ายพระเทวทัต ส่วนพุทธวิชานี้เป็นคาถาของพระพุทธเจ้า ซึ่งแล้วแต่ลูกศิษย์จะมีปัญญาใช้ในระดับไหน เพราะวิธีการและประสิทธิภาพของคาถานั้นก็จำกัดไปตามระดับ ปัญญา (ตามความหมายทางพุทธศาสนา) ปัญญานี้ควรจะได้มาจากการรักษาศีลสมาธิ ดังนั้น ตัวอย่างการใช้น้ำจากบ่อทิพย์ของพระพอบัณฑิตจึงต้องเป็น “การอธิษฐาน” (ต้องอาศัยสมาธิ) มิใช่ “การใช้” ในแบบเครื่องมือ

จากสังคมที่เป็นอยู่สู่สังคมในนิมิต

พระพอบัณฑิตวิเคราะห์สภาพสังคมปัจจุบันว่า กำลังอยู่ในวิกฤต อยู่ในสภาพที่สับสน ทั้งนี้เพราะผู้คนเดินออกนอกหลักศีลธรรม ทำให้จิตใจโลภ อยากได้นั่นได้นี้ ไม่มีวันสิ้นสุด ก่อให้เกิดปัญหาทั้งด้านสังคม และความตึงเครียดในจิตใจจนกลายเป็นโรคจิตโรคประสาท หากพูดภาษาโบราณก็คือ กำลังอยู่ในยุค “หินลอย น้ำจม” หินลอย ก็คือ นำเอาความโง่เขลามารวมกัน ตั้งแต่ระดับบุคคลจนถึงระดับโลก ส่วนน้ำจม ก็คือ ขาดน้ำใจ ขาดน้ำศีลน้ำธรรมต่อกันและกัน ปราบกฎการณ “หินลอย น้ำจม” นี้จะเกิดขึ้นก่อนยุคพระศรีอารยจะมาถึง ปฏิบัติการของพระพอบัณฑิตจึงเป็นการชะลอวิกฤตโดยเรียกศีลธรรมให้กลับคืนมา

สำหรับผู้ที่ต้องการจะก้าวไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคม จำเป็นจะต้องมีภาพของสังคมในอุดมคติ ซึ่งเป็นพลังสำคัญในการผลักดันให้เกิดการทำความดี ในกรณีของครูบาศรีวิชัย สังคมในอุดมคตินั้นเกิดมาจากนิมิต (ภาพที่สามารถทำนายอนาคตได้) ส่วนพระพอบัณฑิตนั้น สร้างภาพในอุดมคติโดยได้ทั้งจาก นิมิต และทั้งเอาจากการ วิเคราะห์สภาพการณ์ของสังคมปัจจุบัน แม้ว่าจะมีการทำนายสภาพวิกฤตของสังคมปัจจุบันด้วยท่วงทำนองแบบพระศรีอารย

สืบสานเข้ามาเอง แต่ได้ลงมือก่อสร้างสังคมใหม่อย่าง
เป็นรูปธรรม ซึ่งอาจจะเรียกว่าเป็น active utopia ดังเช่น
การสร้างบ้านใหม่สวรรค์ขึ้นมา

หลักการจัดหมู่บ้านใหม่สวรรค์ได้ประมาณ 2 หลักการ
เข้าด้วยกัน คือ หลักการ พิทักษ์สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นกิจกรรม
เดียวกับขบวนการค่นบุญ เช่น ปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่าง ๆ
ขุดหนองน้ำเพื่อปลูกบัวสีม่วงรอบหมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้าน
เก็บดอกบัวมาบูชาพระ สร้างสวนสัตว์ให้ผู้คนได้เจริญ
เมตตาต่อสัตว์ร่วมโลก เป็นต้น และหลักการจัดสรรทรัพยากร
วัตถุ และปัจจัยมนุษย์ของประชาชน ทั้งนี้พระพยอมมีหลักการ
ในการดำเนินชีวิตส่วนตัว และชีวิตสังคมในลักษณะที่ไม่
ตั้งไม่หย่อนไปทางใดทางหนึ่ง ดังคำกล่าวที่ว่า “ถ้าโลกเกิน
ไปก็ขาดธรรม ถ้าธรรมะเกิน ไปก็ขาดโลก” การจัดแบ่งสรร
ทรัพยากรวัตถุนี้สำคัญหลัก สามัคคีธรรม ยุติธรรม และความ
เมตตาปรานี เป็นที่ตั้ง ไม่ว่าจะเป็นการจัดสรรน้ำกิน น้ำ
ชลประทาน ที่ดิน แรงงาน โดยเฉพาะที่ดินนั้น พระพยอม
พยายามรื้อฟื้นความคิดตามประเพณีที่มีต่อที่ดิน คือที่ดิน
เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะแยกออกจากกันไม่ได้ เช่นเดียวกับการ
อยู่ร่วมกันของชุมชน การประสานหลักการทั้งสองนี้โดยผ่าน
การลงมือทดลองในรูปแบบต่าง ๆ ทำให้พระพยอมมาถึง
ข้อสรุปที่ว่า “สามัคคีธรรมเป็นที่มาของพลังสังคมชาวนา
และในขณะเดียวกันก็เป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการก่อสร้าง
สังคมอุดมคติที่สามารถพึ่งตนเองได้”

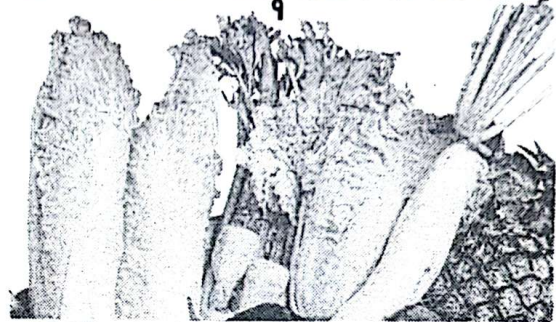
ส่งท้ายถึงผู้อ่าน

คุณูปการสูงสุดของหนังสือเล่มนี้น่าจะมีอยู่ 2 ประการ
คือ ประการแรก เนื้อหาของหนังสือคงจะช่วยให้เราได้มอง
เห็นและเข้าใจ วิถีคิด ของ ชาวนา ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีมาก
ที่สุดของประเทศนี้ มีบุญคุณต่อประเทศ แต่ก็เป็นที่รู้จักและ
เข้าใจน้อยที่สุดเช่นเดียวกัน เราจะได้เข้าใจวิถีคิดของชาวนา
ไทยผ่านคำบอกเล่าของผู้นำชาวนาคนหนึ่ง เพื่อที่จะได้เข้าใจ
เส้นทางเดินต่อไปของสังคมไทยในอนาคตในอีกด้านหนึ่ง
เราก็จะได้เรียนรู้ คุณค่า คุณงามความดี จิตใจ ที่ เสียสละ
จากพระพยอม ผู้นำชาวนาที่พิสูจน์คุณค่าต่าง ๆ ด้วยชีวิต
ของตน สำหรับพวกเราผู้อ่านที่ไม่ใช่ชาวนานั้น นอกจากพวก
เราจะกินข้าวจากหยาดเหงื่อแรงงานของชาวนาแล้ว การกิน

อาหารทางความคิดจากหนังสือเล่มนี้ ก็อาจจะช่วยให้เรา
บังเกิดความอิ่มอกอิ่มใจ และหายจากความหิว ความกระหาย
ทางวัตถุได้บ้างกระมัง

กาญจนา แก้วเทพ

โครงการ อาหารเพื่อคุณภาพชีวิต

ศูนย์ใหม่แห่งการสร้างสรรค์คุณภาพชีวิต
จากผลิตผลที่แอบอิง กับ ธรรมชาติ

จากความดูแลเอาใจใส่อย่าง ถนอม

ของ... เกษตรกร บ้านตระแบก จ.สุรินทร์
และบ้านคลอง, บ้านแปลงยาว
จ.ฉะเชิงเทรา

มาสู่... พี่หมักนานาชนิด
ที่ปราศจากสารพิษทั้งมวล

เพื่อ... คุณค่าแห่งการบริโภค และ
การพัฒนาศักยภาพการผลิตของ
เกษตรกร

“ข้าวสารดี ผักไม่มีสารพิษ

ส่งเสริมผู้ผลิต

ช่วยชีวิตผู้บริโภค”

* พบกับเรา *

ทุกวันศุกร์ ตั้งแต่ศุกร์ที่ 27 ก.พ.30
ณ ตลาดนัดศาลาพระเกษียณ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เวลา 10.00 - 18.00 น.